

НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК: 65.012.8:338.45:664(477)

Ю.О. Швець, Ю.Р. Нужна

БЕЗПЕКА ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена дослідженню безпеки економічної діяльності підприємств, а саме галузі харчової промисловості. Розглянуто сутність економічної безпеки та основні фактори, що впливають на неї. Проаналізовано стан та динаміку змін обсягів виробництва у харчовій промисловості України. Досліджено рівень безпеки економічної діяльності кондитерських фабрик. Визначено проблеми діяльності проаналізованих підприємств та наведено рекомендації щодо підвищення рівня економічної безпеки.

Ключові слова: безпека економічної діяльності, економічна безпека, харчова промисловість, фінансова стійкість, конкурентоздатність, розвиток підприємств.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах економічної та політичної нестабільності України необхідною умовою під час функціонування підприємства є контроль за рівнем безпеки його економічної діяльності. На даний момент, чинники зовнішнього середовища негативно впливають на діяльність підприємств, тому великого значення набуває здатність суб'єктів господарювання швидко пристосовуватись до змінного середовища та нейтралізувати його негативний вплив. Харчова промисловість як одна з провідних галузей в Україні впливає на економіку в цілому, тому стабільність та конкурентоспроможність підприємств цього сектору відіграють важливу роль. Таких показників суб'єкти господарювання можуть домогтись лише при достатньому рівні безпеки їх економічної діяльності. Тому нагальною проблемою є аналіз економічної безпеки підприємств харчової промисловості та розробка стратегій щодо підвищення наявного рівня цього показника.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам аналізу економічної безпеки та виявлення причин її низького рівня присвячено багато статей українських науковців, серед яких слід виокремити Горака О.В. [1], Халіну В.Ю. [2], які у своїх працях проаналізували методики оцінки економічної безпеки підприємств, виявили основні критерії та показники рівня безпеки; Ткачука В.І., Прокопчука О.А. та Яремову М.І. [3], які приділили увагу економічній безпеці сільськогосподарських підприємств; Піх М.З. [4], який у своїй дисертації розкрив сутність формування економічної безпеки підприємств харчової промисловості, що привнесло вагомий внесок для подальшого розкриття цього питання.

Не дивлячись на достатню кількість наукових робіт, питання безпеки економічної діяльності залишається недостатньо розробленими, що обумовлено впливом факторів навколишнього середовища на безпеку економічного розвитку, а також тенденцією щодо входження української економіки до європейського ринку, та свідчить про актуальність дослідження.

Метою статті є розкриття сутності безпеки економічної діяльності, проведення аналізу стану економічної безпеки підприємств харчової промисловості, визначення проблем в діяльності підприємств та виокремлення рекомендацій щодо підвищення рівня економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Господарська діяльність будь-якого підприємства пов'язана з постійними ризиками, адже, змінне середовище ускладнює передбачуваність результатів діяльності підприємств. Періодичні економічні кризи, нестабільна економічна та політична ситуація в країні здійснюють значний вплив на суб'єкти господарювання. Відповідно до цих причин необхідною умовою в процесі функціонування підприємства є постійний контроль за рівнем його економічної безпеки.

Перш ніж починати більш детально розглядати особливості безпеки економічної діяльності сучасних підприємств, необхідно визначити сутність поняття економічної безпеки підприємства. Це поняття включає в себе багато складових та існує багато підходів, щодо його трактування (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи вчених до трактування поняття «безпеки економічної діяльності підприємства»

Вчений	Підхід
М.А. Бендіков	Захисний: економічна безпека як стан захищеності технологічної, виробничої, кадрової та науково технічної діяльності підприємства від впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.
О.В. Горак	Комплексний: безпека економічної діяльності – сукупність елементів зовнішньої та внутрішньої безпеки, які створюють умови щодо реалізації стратегічних та тактичних завдань підприємства.
В.Ю. Халіна	Динамічний: економічна безпека – це складова динамічної системи, яка відображає рівень стійкості та розвитку функціонування підприємства за умов своєчасного залучення та раціонального використання ресурсів.
Є.О. Мініна	Управлінський: розглядає економічну безпеку підприємства як застосування принципів менеджменту стосовно своєчасного реагування на зміни навколишнього середовища.

Примітка. Джерело: [1; 2; 5; 6; 7]

Загалом під безпекою економічної діяльності розуміють систему визначення механізму мобілізації ресурсів підприємства та ефективного управління ними з метою забезпечення фінансової стійкості підприємства та захисту від негативних впливів на діяльність підприємства.

Економічна безпека повинна виконувати такі завдання, як забезпечення стійкості та платоспроможності, сприяння подальшому розвитку підприємства, забезпечення захисту інформації, а також соціального захисту працівників. Загальна її оцінка можлива через аналіз рівня конкурентоспроможності, фінансової стійкості, наявності інноваційних технологій, достатнє оновлення основних засобів, екологічність діяльності, захист комерційної інформації, наявності превентивних мір щодо захисту від кризових ситуацій.

Найбільш економічно безпечними мають бути у країні підприємства, які представляють провідні галузі економіки. Однією з найголовніших галузей економіки України є харчова промисловість. Вона досить тісно пов'язана з найрозвиненою галуззю України – сільським господарством, а також має на меті забезпечення продовольчими товарами населення. Тому доцільно проаналізувати стан харчової промисловості України.

Аналізуючи стан харчової промисловості станом на початок 2017 р., можна прослідити позитивну динаміку у 14 регіонах України (табл. 2). Спостерігається значне збільшення обсягів виробництва харчової продукції за 2017 р. у Кіровоградській (на

53,4 % більше ніж на початку минулого року) та Тернопільській (на 49,3 %) областях.

Таблиця 2

**Обсяг виробництва підприємств харчової промисловості в регіонах у січні
 2017 р.**

Область	Збільшення обсягів виробництва, % до січня 2016 р.	Область	Збільшення обсягів виробництва, % до січня 2016 р.
Кіровоградська	53,4	Миколаївська	10,1
Тернопільська	49,3	Черкаська	7,2
Одеська	43,0	Житомирська	3,6
Вінницька	36,2	Дніпровська	3,5
Хмельницька	14,9	Запорізька	3,1
Київська	11,2	Львівська	3,1
Рівненська	10,7	Полтавська	1,7

Примітка. Джерело: [8]

Як видно з таблиці лідерами за індексом промислової продукції у січні 2017 р. відносно до аналогічного періоду минулого року є олія та тваринні жири (141,8 %), а також переробка та консервація риби (119,8 %). Найменшого значення набув індекс цукру (60,8 %) та переробки й консервації фруктів і овочів (95,2 %), що вказує на зменшення виробництва цієї продукції (рис.1).

Рис.1 . Динаміка індексів промислової продукції виробництва харчових продуктів за січень 2017 р. до січня 2016 р., % [8]

Розглянемо безпеку економічної діяльності підприємств харчової промисловості, а саме її підгалузі – виготовлення кондитерських виробів. Для аналізу було обрано дві фабрики: ПАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»»; ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика» (табл. 3). Вибрані показники дозволили відобразити стан безпеки фінансової діяльності та основних засобів, що є одними з основних показників безпеки економічної діяльності підприємства.

**Основні показники безпеки економічної діяльності для кондитерських
 фабрик**

Показник	Нормати- вне значення	ПАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»»			ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика»		
		2014	2015	Δ	2014	2015	Δ
коефіцієнт автономії	>0,5	0,899	0,855	0,951	0,238	0,305	1,283
коефіцієнт фінансування	>1	1,961	3,04	1,549	0,312	0,439	1,408
коефіцієнт покриття	=1	0,372	0,779	2,095	1,09	0,926	0,852
коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	збільшення	3,564	3,156	0,885	5,501	4,439	0,807
коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	збільшення	1,176	2,247	1,911	3,052	1,868	0,612
рентабельність витрат	збільшення	0,143	0,136	0,954	0,114	0,146	1,274
коефіцієнт зносу	зменшення	0,307	0,343	1,117	0,038	0,142	3,693
фондовіддача	збільшення	0,355	0,488	1,374	3,462	1,567	0,452

Примітка. Джерело: [9; 10]

Дані табл. 3 свідчать про те, що ПАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»» має задовільні значення за такими показниками: коефіцієнти автономії; фінансування. Задовільний рівень цих коефіцієнтів вказує на те, що підприємство не має великий ступінь залежності від позикових джерел. Позитивними є темпи коефіцієнту оборотності кредиторської заборгованості, що говорить про збільшення перевищення виручки над середньорічною кредиторською заборгованістю, та фондовіддачі, що вказує на ефективне використання основних фондів.

До проблем, які негативно впливають на економічну безпеку ПАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»» відносяться:

- 1) застаріле обладнання;
- 2) зменшення періоду інкасації дебіторської заборгованості;
- 3) зменшення рентабельності витрат;
- 4) недостатність обігових коштів для погашення боргів впродовж року.

Для того, щоб вирахувати загальний показник економічної безпеки, необхідно визначити темпи зміни показників, які позитивно впливають на рівень безпеки на зміну тих, що несуть зворотній вплив (формула 1). Отримане значення необхідно порівняти з одиницею та видно, що підприємство має достатній рівень економічної безпеки за умов перевищення фактичного значення над одиницею.

$$EB = \frac{\Delta_{покp} * \Delta_{одз} * \Delta_{окз} * \Delta_{рв} * \Delta_{авт}}{\Delta_{фін}} * \frac{\Delta_{фв}}{\Delta_{зн}} \quad (1)$$

де EB – рівень безпеки економічної діяльності підприємства; $\Delta_{покp}$ – темп зміни коефіцієнта покриття; $\Delta_{одз}$ – темп зміни коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості; $\Delta_{окз}$ – темп зміни коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості; $\Delta_{рв}$ – темп зміни рентабельності витрат; $\Delta_{авт}$ – темп зміни коефіцієнта

автономії; Δ_{fin} – темп зміни коефіцієнта фінансування; $\Delta_{фв}$ – темп зміни фондівдачі; Δ_{zn} – темп зміни коефіцієнта зносу.

Отже, рівень безпеки економічної діяльності ПАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»» у 2015 р. за формулою (1) є рівним 2,554.

$$EB = \frac{2,095 * 0,885 * 1,911 * 0,954 * 0,951}{1,549} * \frac{1,374}{1,117} = 2,554$$

Отриманий показник вище за одиницю, що свідчить про задовільний стан безпеки економічної діяльності, але для покращення цього показника та уникнення непередбачуваних обставин у діяльності підприємству слід вжити наступних заходів:

- 1) оновити обладнання;
- 2) зменшити термін надання кредитів постачальникам;
- 3) підвищити рентабельність операційної діяльності шляхом удосконалення технологій виробництва;
- 4) переглянути кошториси витрат;
- 5) підвищити ліквідність, шляхом збільшення обсягу обігових коштів.

Аналізуючи отримані дані по ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика», можна виділити лише два показника, які задовольняють нормативному значенню: коефіцієнт покриття; рентабельність витрат.

До проблем, які негативно впливають на економічну безпеку ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика» відносяться:

- 1) застаріле обладнання;
- 2) зменшення періоду інкасації дебіторської заборгованості;
- 3) підвищення кредиторської заборгованості;
- 4) неефективне використання основних фондів;
- 5) недостатня забезпеченість заборгованості власними коштами;
- 6) нестійкість підприємства;
- 7) підвищення залежності підприємства від позикових ресурсів.

Загальний показник безпеки економічної діяльності ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика» у 2015 р. становить 0,060.

$$EB = \frac{0,852 * 0,807 * 0,612 * 1,274 * 1,283}{1,408} * \frac{0,452}{3,693} = 0,060$$

Даний результат свідчить про незадовільний стан економічної безпеки підприємства, на який вплинули перераховані вище показники. Підприємству необхідно негайно замислитись щодо розроблення шляхів покращення значень цих показників та розробити загальну стратегію щодо підвищення рівня економічної безпеки фабрики, до якої повинні бути включені наступні заходи:

- 1) оновлення обладнання;
- 2) зменшення терміну надання кредитів постачальникам;
- 3) зменшення кредиторської заборгованості;
- 4) підвищення ефективності використання основних фондів шляхом розробки та впровадження нових технологій виробництва;
- 5) зменшення запозичених ресурсів підприємства;
- 6) збільшення власних коштів, шляхом проведення ефективної інвестиційної діяльності, а також підвищення рентабельності виробництва.

Отже, слід відзначити, що ПАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»» має набагато кращі результати у 2015 р. та є більш економічно безпечним, ніж ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика». Для укріплення цієї позиції підприємству потрібно звернути увагу на виявлені під час дослідження відхилення від норми деяких показників. В той же час, ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика» має загрозовий рівень економічної безпеки станом на 2015 р. та особливої уваги вимагає стан основних засобів, які є застарілими та вимагають оновлення.

Висновки. Економічна безпека є важливим фактором ефективного функціонування підприємства. Вона включає в себе достатній рівень ресурсної забезпеченості, ефективність використання даних ресурсів, стійкість підприємства та конкурентоспроможність, швидкість реагування до змінного навколишнього середовища та здатність пристосовуватись до нього. Дивлячись на те, що харчова промисловість – одна з стратегічних галузей української економіки, необхідним є постійне слідування та підвищення рівня економічної безпеки на цих підприємствах. Застарілість обладнання, висока залежність від позикових коштів – все це може привести до неконкурентоздатності підприємств та неспроможності функціонувати в умовах кризи.

Менеджменту підприємств необхідно розробляти стратегію підвищення рівня безпеки економічної діяльності на основі аналізу факторів, що мають негативний вплив на цей показник, а також можливих загроз. Головним завданням для українських підприємств харчової індустрії є оновлення обладнання, впровадження інновацій, що в свою чергу підвищать ефективність діяльності та рівень безпеки економічної діяльності, що стане запорукою зростання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на світовому ринку.

Список використаної літератури

1. Горак О.В. Безпека економічного розвитку підприємств: удосконалення сутності, чинники і критерії / О.В. Горак // Економіка та держава. – 2015. – №2. – С. 128–130; Horak O.V. Bezpeka ekonomichnoho rozvytku pidpryiemstv: udoskonalennia sutnosti, chynnyky i kryterii / O.V. Horak // Ekonomika ta derzhava. – 2015. – №2. – S. 128–130.
2. Халіна В.Ю. Методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства / В.Ю. Халіна // Економічна безпека і підприємництво. – 2014. – Вип. I (53). – С. 173–181; Khalina V.Iu. Methodychnyi pidkhid shchodo otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstva / V.Iu. Khalina // Ekonomichna bezpeka i pidpryiemnytstvo. – 2014. – Vyp. I (53). – S. 173–181.
3. Ткачук В.І. Економічна безпека та стійкість сільськогосподарських підприємств : монографія / В.І. Ткачук, О.А. Прокопчук, М.І. Яремова. – Житомир : «Видавництво «Волинь»», 2013. — 276 с; Tkachuk V.I. Ekonomichna bezpeka ta stiikist silskohospodarskykh pidpryiemstv : monohrafiia / V.I. Tkachuk, O.A. Prokopchuk, M.I. Yareмова. – Zhytomyr : «Vydavnytstvo «Volyn»», 2013. — 276 s.
4. Піх М.З. Формування економічної безпеки підприємств харчової промисловості: дис. ... кандидата економічних наук : 08.00.04 / М.З. Піх. – К., 2016. – 318 с; Pikh M.Z. Formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpryiemstv kharchovoi promyslovosti: dys. ... kandydata ekonomichnykh nauk : 08.00.04 / Pikh Mariia Zinoviiivna. – K., 2016. – 318 s.
5. Бенедиктов М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) / М.А. Бенедиктов // Консультант директора. – 2010. – № 2. – С. 7-13; Benedyktov M.A. Ekonomicheskaiia bezopasnost promyshlennoho

predpriyatya (orhanyzatsyonno-metodycheskyi aspekt) / М.А. Benedyktov // Konsultant dyrektora. – 2010. – № 2. – S. 7-13.

6. Фоміна М.В. Проблеми економічного безпечного розвитку підприємств : [монографія] / М.В. Фоміна. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2005. – 140 с.; Fomina M.V. Problemy ekonomichnoho bezpechnoho rozvytku pidpriemstv : monohrafiia / M.V. Fomina. – Donetsk : DonNUET, 2005. – 140 s.

7. Мініна Є.О. Критерії і показники економічної безпеки підприємства / Є.О. Мініна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 153-157; Minina Ye.O. Kryterii i pokaznyky ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva / Ye.O. Minina // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. – 2010. – № 29. – S. 153-157.

8. Стан агропромислового комплексу у січні 2017 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. – Режим доступу : http://minagro.gov.ua/system/files/Стан%20АПК%201%20міс%202017_0.pdf; Stan ahropromyslovoho kompleksu u sichni 2017 roku [Elektronnyi resurs] / Ofitsiinyi sait Ministerstva ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. – Rezhym dostupu : http://minagro.gov.ua/system/files/Стан%20АПК%201%20міс%202017_0.pdf

9. Річна фінансова звітність ПАТ «Київська кондитерська фабрика «Рошен»» за 2014 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Агенства з розвитку інфраструктури фондового ринку України. – Режим доступу : <https://smida.gov.ua>; Richna finansova zvitnist PAT «Kyivska kondyterska fabryka «Roshen»» [Elektronnyi resurs] / Ofitsiinyi sait Ahenstva z rozvytku infrastruktury fondovoho rynku Ukrainy. – Rezhym dostupu : <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/50517/165/templ>

10. Річна фінансова звітність ПАТ «Запорізька кондитерська фабрика» за 2015 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Агенства з розвитку інфраструктури фондового ринку України. – Режим доступу : <https://smida.gov.ua>; Richna finansova zvitnist PAT «Zaporizka kondyterska fabryka» [Elektronnyi resurs] / Ofitsiinyi sait Ahenstva z rozvytku infrastruktury fondovoho rynku Ukrainy. – Rezhym dostupu : <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/70473/165/templ>

Стаття надійшла до редакції 21.04.2017

Yu. Shvets, Yu. Nuzhna

THE ECONOMIC SECURITY OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS OF DEVELOPMENT

The article deals with research of enterprise's economic security of food industry. The economic security is an important aspect of the effective functioning of an enterprise. The main idea of the article is the need for a high level of economic security of an enterprise in conditions of a volatile environment. The paper consider the different approaches of determining the essence of the security of economic activity. Different scholars mean by the concept of economic security of different aspects. Economic security should ensure the stability of functioning of the enterprise and its ability to respond quickly to changes in the environment. According to the text, an enterprise with a secure economic activity should be financially stable, competitive and have innovative technologies. The article highlighted a significant level of importance of the food industry. According to the author, this is one of the leading sectors of the economy, that has a significant impact on the economic condition of the country. The food production is one of the main industries of Ukraine, therefore, enterprises of this industry should be economically safe. The author presents the analysis of economic security of Public Stock Company «Kiev confectionery factory «Roshen»» and Public Stock Company «Zaporizhia confectionary». Assessment of the level of economic security is based

on the analysis of financial indicators of the enterprise, this means that economic security covers all aspects of the enterprise. The results of the analysis determined that the basic problem of the enterprises is the outdated equipment, therefore the author suggests to make investments in its updating. The security of economic activity of «Zaporizhia confectionary» is low. The company should pay attention to this and develop a plan to increase this indicator. The article suggests ways to improve the economic security of this enterprise, such as: hardware upgrades, reduction of lending providers, decrease in accounts payable. The implementation of measures to improve economic security will not only increase stability, but also increase the total profitability of its activities. After comparison of the results of the analysis for the two companies can claim that the security of economic activity of Public Stock Company «Kiev confectionery factory «Roshen»» is higher than Public Stock Company «Zaporizhia confectionary». The conclusion is that «Zaporizhia confectionary» has threatening the level of economic security and the company's management should soon develop a strategy to achieve a sufficient level of economic security. All Ukrainian enterprises of food industry needs to assess economic security and to identify the causes that decrease the its level.

Key words: *economy security, safety of economic activities, food industry, financial stability, competitiveness, development of enterprises.*

УДК 338.45

В.В. Храпкіна, Т.В. Кожемякіна

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДУВАННЯ – СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

У статті проведено аналіз сучасного стану машинобудування України. Визначено існуючі проблеми розвитку галузі. Порівняні показники динаміки і структури виробництва на машинобудівних підприємствах України. Здійснено аналіз продуктивності праці на підприємствах України та країн-провідних гравців на світовому ринку машинобудування. Визначено стратегічні переваги кластерного розвитку галузі як основного двигуна зростання економіки України. Сформульовано основні стратегії розвитку, які можуть бути використані малими та середніми підприємствами машинобудування.

Ключові слова: *машинобудування, стратегія, розвиток, експорт, реструктуризація.*

Актуальність проблематики та постановка завдань. *Наявність чи відсутність у підприємства глобальної стратегії розвитку, як показує досвід, визначає, чи є у нього майбутнє, чи буде у подальшому спостерігатись зростаючий розвиток, чи підприємство з активної, діючої бізнес-одиниці перетвориться на купу спрацьованих основних засобів, придатних, хіба що, для здачі на металобрухт.*

Якщо спиратись на визначення, що дає А. Чандлер, який вважає, що стратегія – «це визначення основних довгострокових цілей і завдань підприємства та затвердження курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для досягнення цих цілей» [8], то стає зрозумілим, чому українське машинобудування знаходиться, переважно, у такому занепаді. Протягом років незалежності, успішно реалізованими були лише ті стратегії, що були націлені на розорення та банкрутство підприємств, для їх подальшої неправомірної приватизації.